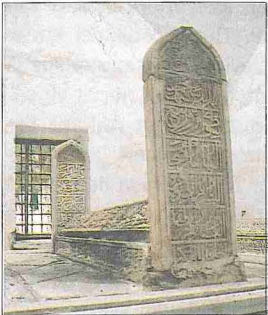

ÇANDARLI ALİ PAŞA

doluhisarı üzerinden Doğu Trakya'ya geçti ve Emîr Süleyman Çelebi de yanında bulunduğu halde Edirne'ye geldi.

Şehzade Süleyman'ın Bizans imparatoru ile anlaşış Edirne'de padişahlığını ilân etmesinden sonra Ali Paşa yine vezîriâzam olarak onun yanında kaldı ve yeni hükümdarın Rumeli tarafında hâkimiyetini sağladı. Fetret Devri'nde Emîr Süleyman Çelebi ile beraber Anadolu'ya geçerek Bursa'ya girdi, ardından hile ile Ankara Kalesi'nin Emîr Süleyman tarafından zaptını sağladı. Kardeşler arasında mücadelelerin meydana geldiği sırada Karamanoğlu ile anlaşılan Çelebi Mehmed'e karşı Emîr Süleyman'a Ankara civarında çarpışması tavsiyesinde bulundu. Süleyman Çelebi'nin kuvvetleriyle bu yöreye geldiği ve Ankara Kalesi önünde savaş hazırlıklarına başladığı sırada 7 Receb 809 (18 Aralık 1406) günü vefat etti. Cenazesi İznik'e babası Kara Halil Hayreddin Paşa'nın türbesine defnedildi.

Ali Paşa'nın Bursa'da bir mescidi ile bir zâviyesi mevcut olup bunlara dair Zilhicce 796 (Ekim 1394) ve Receb 808 (Ocak 1406) tarihli iki de vakfiyesi vardır. Bütün kaynaklar onun âlim, değerli ve tedbirli bir vezir, teşkilâtçı iyi bir kumandan, kudretli bir devlet adamı, mâhir bir diplomat, yerine göre iyi bir siyasetçi, cömert, fakat dünya zevklerine de düşkün bir vezir olduğunu yazarlar. Yıldırım Bayezid devrindeki vezirliği sırasında kadılarının siciliden 7, hüccetten 25, nikâhtan 12, mirastan binde 20 akçe alması kanun haline gelmişti. Osmanlı Devleti'ndeki İç Oğlanları Ocağı ilk defa onun zamanında kuruldu. Merasim elbiselerinden ak kaftan üzerine kırmızı düğme takılması da yine onun buluşu idi. Timur'a karşı yapılan Ankara Savaşı'ndan önce "cerehor" adıyla Rumeli'den, hatta Bizans'tan ücretli asker toplama işi Ali Paşa'nın tavsiyesiyle ortaya çıktı ve daha sonra bir askerî teşkilât halini aldı.

Çandarlı
Ali Paşa'nın
Çandarlı
Türbesi
içindeki
sandukası -
İznik /
Bursa

BİBLİYOGRAFYA :

Aşıkpaşazâde, *Târih*, s. 67-78, 188; Neşri, *Cihannümâ* (Unat), I, 221 vd., 290-292, 330; II, 479; Hoca Sâdeddin, *Tâcü't-tevârîh*, I, 103, 105, 118, 148-149, 169, 235, 241-243; Âli, *Kühû'l-ahbâr*, İstanbul 1277, V, 74, 135, 158, 160; Hammer (Atâ Bey), I, 239, 286; II, 99-100; İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi*, Ankara 1986, s. 31-45.

MÜNİR AKTEPE

ÇANDARLI HALİL PAŞA

(ö. 857/1453)

Osmanlı vezîriâzâmı.

Çandarlı İbrâhim Paşa'nın büyük oğlu olup babası gibi medreseden yetişti. Fakat kimlerden ders gördüğü ve ilk vazifelerini nerelerde yaptığı bilinmemektedir. Sultan I. Murad'ın kızı Üzer Hatun'un torunu Mehmed Bey'in Receb 829 (Mayıs 1426) tarihli vakfiyesine göre bu tarihte kazasker olarak görev yapıyordu. Daha sonra ailenin diğer fertleri gibi ilmiye sınıfından ayrıldı ve babasının ölümünden sonra kazaskerlikten vezîriâzamlığa getirildi. II. Murad'ın saltanatının sonuna kadar padişahın güvenini kazanmış biri olarak tam yetki ile vezîriâzamlık görevini yerine getirdi.

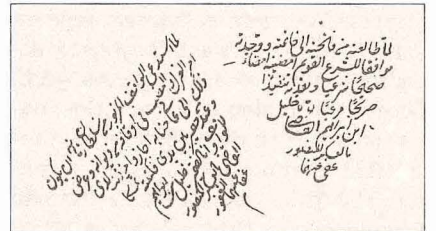
Osmanlı kuvvetlerinin Hermanşad ve Vasag'da Macar orduları kumandanı Jan Hünyad'a yenilmeleri ve ardından 13 Haziran 1444'te Edirne, 12 Temmuz 1444'te Segedin antlaşmalarının imzalanması sonucu II. Murad'ın saltanatı oğlu II. Mehmed'e bırakmasından sonra da görevini sürdürdü. Fakat çocuk denecek yaşta hükümdar olan II. Mehmed'in, devlet işlerinde lalası devşirme Zağanos Mehmed Paşa'nın tesiriyle hareket etmesi onu tedirgin etmeye başladı. Hemen harekete geçerek Bursa'ya çekilmiş bulunan II. Murad'a durumu anlattı. II. Mehmed'i Karamanoğulları'na ve Candaroğulları'na karşı düşmanca muameleye teşvik edenlerin cezalandırılmalarını sağladı.

Halil Paşa, Segedin Antlaşması'na rağmen papanın da gayretiyle Macarlar, Arnavutlar ve daha bazı Avrupa devletleriyle birlikte Eflak Prensi Mircea'nın da Osmanlılar aleyhinde harekete geçmesini fırsat bilerek II. Murad'ı başkumandan sıfatıyla Osmanlı ordusunun başına geçmek üzere davet ettirdi. Bursa'da bulunan II. Murad'ın, papalık ve müttefik donanmasının Çanakkale Boğazı'nı kapatmış olmasından dolayı İstanbul Boğazı'ndaki Anadoluhisarı önünden Ru-

meli tarafına geçmesini sağladı. Haçlılar'a karşı 11 Kasım 1444'te Varna'da vuku bulan savaş sırasında II. Mehmed ile birlikte Edirne'de kaldı. Varna Zaferi'nden sonra II. Murad'ın Edirne'ye gelmesi üzerine onun tekrar cülûsu için faaliyet gösterdi, hatta bir rivayete göre bunu başardı. Daha kuvvetli bir rivayete göre ise Varna Zaferi'nin ardından bir süre Edirne'de kalan Sultan Murad tekrar Manisa'ya çekildi. Halil Paşa, II. Murad'ı Edirne yangını (Mart 1444) ve bu olayın ardından meydana gelen yenileri isyanından sonra (bk. BUÇUKTEPE VAK'ASI) Edirne'ye çağırdı ve tahta geçmesini sağladı. Böylece II. Murad'ın ölümüne kadar (3 Şubat 1451) devleti yine eskisi gibi müdahalesiz bir şekilde idare etti. Mora'nın Türk hâkimiyetine geçmesi bu vezirliği dönemine rastlamakla beraber özellikle II. Kosova Savaşı'nda Eflak prensi olan Drakola'yı müttefiklerinden ayırarak padişahın bu zaferi kazanmasında politik bakımdan önemli rol oynadı.

II. Murad'ın ölümünden sonra Manisa'da bulunan Şehzade Mehmed'e haber gönderip kendisini Edirne'ye davet etti ve yeni padişahın saltanatı teslim almasına kadar arada geçen on altı gün zarfında devlet idaresini büyük bir yetkiyle yürüttü. Şehzade Mehmed'in Edirne'ye gelmesinden sonra ona biat ederek tekrar vezîriâzamlık makamında kalmayı başardı. Bu vezirliği döneminde Karamanoğlu İbrâhim Bey ile vuku bulan savaşlar neticesinde bir anlaşma imzalandı. Yine Macaristan saltanat naibi Jan Hünyad ile üç yıllık bir barış yapıldı. Sırp elçileriyle dostluk anlaşmaları yenilendi. Bizans sarayında bulunan Şehzade Orhan Çelebi'nin Rumeli tarafında serbest bırakılmaması için Bizans Devleti'ne karşı daha yumuşak bir siyaset takip

Çandarlı Kazasker Halil Paşa'nın bir vakfiye üzerindeki tasdik ve imzası (TSMA, nr. 7099)

edildi. Ancak Zağanos Paşa'nın Balıkesir'den Edirne'ye dönmesiyle iki devlet adamı arasındaki çekişme tekrar ortaya çıktı. Yeni padişah II. Mehmed bu arada Filibe'ye bağlı bir köyü *mülk** olarak kendisine verip onu taltif etti ve şüphelerini gidermeye çalıştı. Ancak Halil Paşa geçmişi hatırlayarak devamlı bir endişe içinde bulunuyordu. Bununla beraber İstanbul'un fethi için yapılan hazırlıklar sırasında gerek Rumelihisarı'nın inşasında, gerekse top dökümünün sağlanmasında önemli hizmetlerde bulundu. Zağanos Paşa ile aralarında ihtilâf bulunmasına rağmen İstanbul muhasarasında padişahın yanında yer aldı. Fakat II. Murad zamanında Varna Savaşı'ndan önceki günleri ve II. Kosova Savaşı'nın tehlikeli anlarını yakından bildiği için yeni bir Haçlı ittifakına sebep olabilecek İstanbul kuşatmasından endişe duyuyor ve bazı şartlar içinde zaman zaman kuşatmanın kaldırılması teklifinde bulunuyordu. Fakat II. Mehmed, veziriazamının düşünceleri hilâfına, Zağanos Paşa'nın tekliflerini destekleyen Molla Gürânî ile Akşemseddin'in tavsiyelerine uyarak İstanbul muhasarasına devam etti. Nihayet 29 Mayıs 1453 tarihinde İstanbul'un fethinden hemen sonra, rüşvet aldığı şeklindeki söylentiler ve hakkında çıkarılan bazı tertipli sözler bahane edilerek, tahttan indirilmesine sebep olduğu için kendisine karşı husumet duyan II. Mehmed tarafından 30 Mayıs 1453'te azledildi ve çocuklarıyla birlikte tevkif olundu. Daha sonra çocukları serbest bırakıldıysa da kendisi kırk gün sonra Edirne veya İstanbul zindanında idam edildi. Devlet tarafından müsadere edilen malları Sultan II. Bayezid devrinde çocuklarına geri verildi.

Çandarlı Halil Paşa'nın Ahmed, Yüsf, Mehmed, Süleyman, Mustafa ve İbrâhim adında altı oğlu ile iki kızı vardı. Çocuklarının bir kısmı sağlığında öldü. Kabri sonradan oğlu İbrâhim Paşa tarafından İznik'te Yeniçarşı caddesinde bulunan türbesine nakledildi. Türbesinin karşısında bulunan imaretiyle mescidinden bugün hiçbir iz kalmamıştır. Ege'de Çandarlı Körfezi ağzındaki kale de Halil Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Ayrıca Serez'de cediti Kara Halil Hayreddin Paşa Camii'ne çeşitli vakıflar tahsis etmiş, Edirne'de Halil Paşa Hanı diye anılan bir de han yaptırmıştır.

Halil Paşa'nın çok zengin, cömert, devlet idaresinde tedbirli, ihtiyatı elden bırakmayan, tecrübeli ve II. Murad'ın her hususta güvenini kazanmış, müstakil hareket etmeye alışmış bir vezir olduğu söylenmektedir. İznikli şair Hümâmî'nin İranlı Hümâmî'den manzum olarak Türkçe'ye çevirdiği *Sî-nâme* adlı eser, ayrıca Ebülhayr Ahmed Efendi tarafından tercüme edilen tıpla ilgili *Saydele-i Ebû Reyhân* adındaki eser Halil Paşa'ya ithaf edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşikpaşazâde, *Târih*, s. 132, 141; Tursun Bey, *Târîh-i Ebû'l-Feth* (nşr. Mertol Tulum), İstanbul 1977, s. 34-35; Oruç b. Âdil, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, s. 45-51, 114; Hammer (Atâ Bey), II, 258, 261; Halil İnalçık, *Fatih Devri Üzerinde Tetkikler*, Ankara 1954, tür.yer.; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi*, Ankara 1986, s. 56-93; a.mlf., "Çandarlı", *İA*, III, 355.

MÜNİR AKTEPE

ÇANDARLI İBRÂHİM PAŞA

(ö. 832/1429)

Osmanlı veziriazamı.

Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa'nın küçük oğludur. Doğum yeri ve tarihi bilinmemektedir. Medreseden yetişme ve ilmiye sınıfına mensup olmakla beraber kimlerden ders gördüğü ve nerelerde görev yaptığı belli değildir. Kaynaklarda adı ilk defa, Timur tehlikesinin baş gösterdiği sıralarda toplanan Osmanlı savaş meclisinde ortaya attığı görüşler dolayısıyla geçer. Ağabeyi vezir Çandarlı Ali Paşa'nın vakfiyesinden anlaşıldığına göre Receb 808 (Ocak 1406) tarihinde Bursa kadısı olarak görev yapıyordu. Fetret Devri'nde ise bir süre Edirne'de Şehzade Mûsâ Çelebi'nin yanında belki de Edirne kadısı olarak kaldı. Daha sonra Bizans'tan tahsil edilecek olan vergiyi is-

temek üzere İstanbul'a gönderildi. Fakat burada bulunduğu sırada Çelebi Sultan Mehmed'le anlaşarak Bursa'ya geçti ve onun hizmetine girdi.

Saruca Paşazâde Umur Bey'in vakfiyesine göre Muharrem 818'de (Mart 1415) kazasker olarak görev yapmaktaydı. Daha sonra vezir oldu, ancak vezir olduğu tarih de tam olarak belli değildir. Kara Timurtaş Paşazâde Oruç Bey'in vakfiyesinden, onun 1402'de Çelebi Sultan Mehmed'in ikinci veziri olarak hizmet gördüğü anlaşılmaktadır.

İbrâhim Paşa 30 Ağustos 1421'de Yıldırım Bayezid'in oğlu Mustafa Çelebi'ye karşı Sazlıdere Muharebesi'nde mağlûp olan Amasyalı Bayezid Paşa'nın savaş meydanında katlinden sonra onun yerine II. Murad'ın veziriazamı oldu. Yeni padişahın Gelibolu'ya asker sekinde ve Mustafa Çelebi'yi yakalayıp öldürmesinde önemli rol oynadı. II. Murad İbrâhim Paşa'yı devrin kazaskeri Molla Fenârî'nin de tesiriyle Tokatlı Ahî Bayezid oğlu Hacı İvaz Paşa'ya tercih ederek onu devlet işlerini idarede rakipsiz bıraktı. İbrâhim Paşa Fetret Devri sonunda, Anadolu'da dağılan beyliklerden bazılarını da Osmanlı hâkimiyeti altında toplamayı başardı.

İbrâhim Paşa mezar kitabesine göre 24 Zilkade 832 (25 Ağustos 1429) tarihinde vefat etmiş, cenazesi İznik'e getirilerek Lefke (Osmaneli) Kapısı'nın iç tarafında ve cadde üzerinde bulunan Çınarlı Meydan'daki türbesine defnedilmiştir. Türbesinin doğu kısmında yapımına 1425'te başlanıp 1427'de tamamlanan bir imareti vardı. Bugün mevcut olmayan bu imaretin kitabesi ise sonradan türbe duvarına konulmak suretiyle kaybolmaktan kurtarılmıştır. Orhan Gazi kazasının Gürle'ye bağlı Ferraşbâli (Fâtıma) ve Akköy (Çeltikçi) adlı köyleri bu imaretin vakfiydi. İbrâhim Paşa'nın İznik'te bir de sarayı olduğu ve bir ara II. Murad'ın

Çandarlı Halil Paşa'nın sandukası - İznik / Bursa

Çandarlı İbrâhim Paşa'nın İznik'te yaptırmış olduğu imaretin kitabesi (İznik Müzesi, Envanter, nr. 500)

